

Adalékok a bírósági végrehajtás jogforrásaihoz a dualizmus korában

Pataki János István
ügyvéd, végrehajtási szakjogász
E-mail: patakijdr@gmail.com

Összefoglalás. A tanulmány a bírósági végrehajtás dualizmus kori jogforrásait vizsgálja. Először a polgári eljárásjogról szóló 1868. évi LIV. törvénycikket, majd a szervezetrendszer szabályozó 1871. évi LI. törvénycikket, végzetül pedig a végrehajtás szabályzásának tárgyában született 1881. évi LX. törvénycikket és annak módosításait veszi sorra.

Kulcsszavak: bírósági végrehajtás, dualizmus, magyar jogtörténet

Abstract. Remarks on the legal sources of judicial execution in the Age of Dualism

The study analyses the legal sources of judicial execution in the Age of Dualism (1867-1918). First, it discusses Act LIV of 1868 on the Law of Civil Procedure; then, Act LI of 1871 on the Regulation of the Organisation System; finally, Act LX of 1881 on Regulations of Execution and the amendments thereof.

Keywords: judicial execution; Dualism; history of Hungarian law

I. Az 1868. évi LIV. törvénycikk

A magyarországi bírósági végrehajtási jog fejlődése tekintetében nagy jelentőséggel bír az 1868. évi LIV. törvénycikk „a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában”, amely tartalmazta a végrehajtási rendtartást¹ is, de jelentős állomás volt abban a tekintetben is, hogy a bírósági szervezetrendszer, a hatáskör és illetékesség vonatkozásában is részletes szabályozást jelentett meg. A törvénycikk külön rendelkezett továbbá a bírósági határozatok kézbesítésének rendszerét illetően is. Az 1868. évi LIV. törvénycikk hetedik cím I. fejezete szabályozza a zárlat, II. fejezete a biztosítási intézkedés kérdéskörét. A nyolcadik cím „a végrehajtásról” szól. A nyolcadik cím I. fejezete az általános szabályokat fekteti le. A II. fejezet a Végrehajtás az ingóságokra, a III. fejezet a Végrehajtás az ingatlanokra, a IV. fejezet a Tulajdoni és elsőbbségi igények alcímet viseli. A speciális eljárási szabályokat a törvény kilencedik címe

1 Madarassy–Gáspár 1869. 179.; Pauler 1871. 133.

alatt található fejezetek határozzák meg. Az első fejezet egzakt módon meghatározza azokat az eseteket, amikor helye lehet a végrehajtásnak mint jogintézménynek. Pontosán megnevezi a bírósági végrehajtási eljárás foganatosítási szakaszában eljáró személyek körét. Külön kiemelendő az előlegezésre vonatkozó szabályozás. A 356. szakaszban így fogalmaz: „A végrehajtató a végrehajtási költséget mindenik esetben előlegezni tartozik.”² Egyedi szabályozás alá vonja a foglalás és a becsérték³ meghatározásának kérdéskörét is. Rendelkezik a végrehajtási zálogjogot illetően, és meghatározásra kerülnek a végrehajtási jog elévülésének szabályai is. Nagyon fontos az a rendelkezés (1868. évi LIV. törvénycikk 352. §), amely szerint a végrehajtás foganatosítási szakaszának realizációjára bírói kiküldötteket⁴ alkalmaz, nem pedig a végrehajtót. A szabályozás ezáltal kifejezetten arra törekszik, hogy a fajsúlyosabbnak ítélt végrehajtási ügyek eljárási cselekményeinek realizációja esetében az eljárási elemeket szakértelemmel rendelkező, erkölcsileg sem támadható személyekkel bonyolítsa le.

A második fejezet részletes szabályozással jeleníti meg többek között a bírósági végrehajtási eljárás során az ingófogalás foganatosítási eljárási elemei kapcsán az ingóság kiadása harmadik személytől, a bírói őrizet, a tevőleges teljesítésre kötelezés pénzbeli át- és megváltásának, a pénzintézet kezelésében, de adós tulajdonában lévő pénzüsszegek foglalás alá vonásának, a kötelezvény és tőzsdei értékpapír vagyonelemek foglalás alá vonásának vonatkozó részletes szabályrendszerét. A fejezetben a törvény kógens jelleggel meghatározza a foglalás alól mentes ingó vagyonelemek körét, és az ingóárverés elrendelésének szabályait, valamint az ingóárverésre vonatkozó határidőket is előírja. Előremutató módon és haladó szellemben a foglalás alól mentes vagyonelemek között jeleníti meg többek között a legszükségesebb ruházatot, a szakma gyakorlásához szükséges eszközöket, a gyermekekhez kötődő ruhaneműket, a 15 napra elegendő élelmiszer-mennyiséget. A III. fejezet az ingatlanok foglalás alá vonásának részletes szabályrendszerét tartalmazza. Ezen belül kitér a telekkönyvi „bekebelezés” kérdéskörére, valamint a végrehajtó „jogba” hozásának (mai megfogalmazásban a bírósági végrehajtó által a végrehajtási jog bejegyzése az illetékes Földhivatalnál) kérdésére. Amennyiben a végrehajtó javaslatot tett a kérdéses ingatlan vagyonelem haszonbérleti hasznosítására, akkor a bíróság biztosította a haszonbérleti jog nyilvános árverésen történő értékesítés elrendelésének lehetőségét, azzal a kikötéssel, hogy a bérlet legkisebb időtartama kevesebb mint 1 év nem lehetett, illetve a leghosszabb időtartamra nézve a követelés teljesülésének napja vált irányadóvá. Rendelkezett, szükség esetén, gondnok, sequester kijelöléséről, valamint az árverés kiírásának módjáról, az árverési folyamodvány benyújtásának körülményeiről, és az érvényes határidők számítását is meghatározta. Részletesen szabályozta az igényper – mint egyféle jogorvoslati eljárás – lehetőségét (IV. fejezet). Pontosán meghatározta a kényszerértékesítési eljárás

2 Csiki–Kolosvári–Nagy–Óvári–Tóth–Márkus 1896. 549. Nyolcadik cím, I. fejezet, 356. §.

3 Schnierer 1867. 41.; Katona 1899. 26.

4 Madarassy–Gáspár 1869. 188.

sikeres befejezése esetén a követelések kielégítési sorrendjét a befolyt vételárból, illetve ingatlan vagyonelem esetén rendelkezett a tulajdonjog telekkönyvi bejegyzéséről is. „413. § Ha a marasztalt fél bizonyos ingatlan vagyont vagy valamely dologbani jogot köteles tulajdonul átadni a végrehajthatónak: a bíróság a tulajdonjog telekkönyvi bekebelezése s egyszersmind a végrehajthatónak a kérdéses jószágba és jogba való behelyezése iránt a végrehajtási végzésben intézkedik. 414. § A hol telekkönyvek nem léteznek, ott a végrehajtó birtokba helyezés által eszközli a megítélt birtok átadását, s azt a hatóság területén szokott módon közhírré teszi.”⁵

II. A szervezetrendszer, az 1871. évi LI. törvénycikk

A végrehajtás szervezetének, szervezeti felépítésének, a végrehajtást foganatosító személyek motiváltságának és működési kereteinek a végrehajtási jogra jelentős hatása van minden korszakban és minden társadalmi rendszerben. A végrehajtás intézményének magyarországi történeti fejlődése az államalapítás időpontjától, sőt már a törzsszerződéstől kezdődően nyomon követhető a különböző korszakokra vonatkozó tulajdoni formák változásával szinte egy ütemben. A bírósági végrehajtás önálló szervezetéről Magyarországon az 1871. év óta beszélhetünk. Korábban a jogérvényesítés először a jogosult feladata volt, majd később ez a jog a bírói hatalmat gyakorló helyi tisztségviselőhöz került, aki ezen jogát a bíró mellett működő poroszlókon keresztül gyakorolta. „A II. Aranybulla kiadását követően a pristaldus intézménye fokozatosan megszűnt, mert sokakat megcsaltak a hamis poroszlók.”⁶ A jogcselekmények érvényességét a hiteles helyek, a káptalanok, konventek tanúsították a következő időszakban. Később, az 1723. és 1729. évi országgyűlés döntéseinek értelmében a végrehajtást általában bírósági kiküldöttek foganatosították. Külön megnevezésre került az egyes végrehajtható okiratokban az, hogy mely hatóságnak kell a végrehajtást foganatosítani. „Azon végzésben melyben valamely végrehajtás megengedettik mindenkor pontosan kifejezendő: Ki által teljesíttessék.”⁷ Az 1871. évi LI. törvénycikk (a bírósági végrehajtókról) létrehozta az önálló bírósági végrehajtói szervezetet. Az 1871. LI. törvénycikk megszületése előtt az 1869. évi IV. törvénycikk jelentett előrelépést a végrehajtás tekintetében, mert megtörtént a bíróságok elválasztása a közigazgatási szervektől.⁸

Az 1871. LI. törvénycikk kiemelten fontos mérföldkőnek tekinthető a magyarországi végrehajtási jog fejlődésének tekintetében, hiszen hatálybalépésének időpontjától egy teljesen önálló jogszabály rendelkezett a bírósági végrehajtok szer-

5 Csiki–Kolosvári–Nagy–Óvári–Tóth–Márkus 1896. 552. Nyolcadik cím, II. fejezet, 413–414. §.

6 Asztalos–Csizmadia–Kovács 1998. 128.

7 Császár 1841, passim.

8 Vö. Löw 1876, passim. 1869. évi IV. törvénycikk a bírói hatalom gyakorlásáról.

1. § Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülöníttetik. Sem a közigazgatási, sem a bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.

vezetere és a szervezet működésére vonatkozó előírásokról. Az 1871. évi LI. tc. 1. szakasza így fogalmaz: „Minden elsőfolyamodású törvényszék és járásbíróság mellé bírósági végrehajtók alkalmazandók a szükséges számban, kiket az igazságügy-miniszter nevez ki.”⁹ Figyelemre méltó, hogy a végrehajtó által felszámított díjakat a törvény (analóg módon a ma hatályos szabályrendszer elveivel) külön szakaszban megszabta, mértékét előírta, és rendelkezett az előlegezésről is. A felszámolható díj értékének meghatározása főbb eljárási cselekménytípusok szerint sávós módon, de nem százalékos arányban, hanem sávonként rögzített összeg meghatározásával történt oly módon, hogy az ügyérték szerinti felső sávnak nem volt maximált értéke. Ezzel a megoldással elkerülhető volt a nagy értékű követelések esetében a végrehajtót illető irracionálisan magas díjtételének felszámítása, illetve a végrehajtási érték aránytalanul nagy megnövekedése.

A törvény meghatározta a végrehajtóvá történő kinevezés lehetőségének feltételrendszerét (pl. magyar állampolgárság, életkor stb.), és a kinevezés megtörténtét további feltételként bizottság előtt sikeresen teljesített írásbeli és szóbeli vizsga letételéhez kötötte, ezáltal tényleges lépést téve a professzionális végrehajtói rendszer kialakításának irányába. A bírósági végrehajtó a kinevezése és a hivatalos eskü letétele után léphetett hivatalba. Meghatározásra kerültek a kizáró okok is. „A bírósági végrehajtó nem lehet olyan hivatalban vagy szolgálatban, s nem vihet olyan üzletet vagy foglalkozást, mely által hivatalbeli kötelességének pontos és hű teljesítésében akadályoztatnék.”¹⁰ Bevezetésre került a végrehajtói könyv használata, a tevékenység végzésének ellenőrzését megkönnyítendő. A végrehajtók hatáskörébe két feladat tartozott, a kézbesítési eljárás és a végrehajtási eljárás lebonyolítása. Ugyanakkor a bíróság nem volt köteles a végrehajtók hatáskörébe tartozó ügyeket a végrehajtóknak intézkedésre átadni, hanem azt saját hatáskörében, saját tisztviselőjével is elvégeztethette. A bírói felelősségről szóló törvény meghatározta a bírósági végrehajtók felelősségi szabályrendszerét is. A törvény a végrehajtók védelmében rendelkezett még arról, hogy aki a bírósági végrehajtót hivatalos eljárása során szóval vagy tettelesen bántalmazta, szabadságvesztés büntetéssel vagy pénzbírsággal volt sújtható.¹¹ Az 1871. évi LI. törvénycikk első módosítására mindösszesen négy évet kellett várni. Az 1875. évi IX. törvénycikk (a bírósági végrehajtókról szóló 1871. évi LI. tc. módosításáról) szigorította a felügyeleti és az ellenőrzési rendszert, különös tekintettel a díjszabás alkalmazására.¹²

9 1871. évi LI. törvénycikk a bírósági végrehajtókról 1. §.

10 1871. évi LI. törvénycikk a bírósági végrehajtókról 5. §.

11 1871. évi LI. törvénycikk a bírósági végrehajtókról 28. §. Aki a bírósági végrehajtót hivatalos eljárásában szóval vagy tettelesen bántalmazza: ha e cselekmény rendes bűnvádi eljárás alá tartozó büntetést nem képez, kihágást követ el, és 3 hónapra terjedhető fogsággal vagy 300 firtig terjedhető bírsággal büntetethetik.

12 1875. évi IX. törvénycikk a bírósági végrehajtókról szóló 1871. évi LI. tc. módosításáról. 6. § Az 1871. évi LI. törvénycikk 18. szakasza után: Az évnegyedes vizsgálatnál különös figyelem fordítandó arra, hogy a felszámított díjak és költségek a törvénnyel s az 5. szakaszban érintett díjszabállyal megegyeznek-e, s ha a törvénytől vagy a díjszabállyattól a feleket terhelő eltérés

A módosítások ellenére az 1900-as évekre bebizonyosodott, hogy a törvényi szabályozás nem képes megfelelő módon reagálni a megváltozott társadalmi igényszintre. Jelentősen megnövekedett továbbá a végrehajtói szervezet működésével, a működés jogszabályrendszerével és a végrehajtói szervezet felépítésével szemben megfogalmazott kritika.¹³ A kritikai észrevételek egyik közvetlen kiváltó okának a végrehajtási eljárások megnövekedett költség szintje volt tekinthető.

III. Az 1881. évi LX. törvénycikk

Az egyik legjelentősebb stációként jelentkezik a végrehajtási jog történetének és fejlődésének magyarországi vonatkozásában az első átfogó önálló végrehajtási törvény, az 1881. évi LX. törvénycikk (a végrehajtási eljárásról). Hangsúlyát erősíti az önálló és átfogó szabályozási jelleg. Maga a törvény négy címből és 260 szakaszból áll. Az eddigi szabályozási rendszerekkel szemben egy komplexebb, alaposabb és részletesebb jogalkotói szándék öltött testet ebben az esetben, illetve egy régen megfogalmazódott társadalmi igény teljesült a megalkotásával. A törvénycikk, és ez jól jellemzi az eddig megfogalmazottakat – természetesen azért számos módosítással kiegészítve –, az 1955. évig hatályban maradt. „A XIX. század utolsó évtizedeiben a polgári eljárásjog és a végrehajtási jog fejlődése elvált egymástól. Amíg az előbbi nagyon lassan és sok kitérővel jutott el az 1911. évi polgári perrendtartáshoz, addig a végrehajtási jog kodifikációja¹⁴ az 1878. évi törvényjavaslatot követően felgyorsult, és két évvel később megszületett az 1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról.”¹⁵

tapasztaltatnék, a bírósági végrehajtó ellen, akár emeltetett panasz, akár nem, az illetéktelen díjak és költségek megtérítésén felül az 1871: LI. törvénycikk 14. szakaszban megállapított bírság, illetőleg hivatalvesztés büntetése alkalmazandó.

13 Márkus 1907. 134. Az is kétségtelen, hogy ennek a költségességnek, az esetek túlnyomó többségében, ismét nem a végrehajtók az okozói, hanem azok a törvények és rendeletek, a melyek a végrehajtóknak lehetővé teszik, hogy ezeket a költségeket okozzák. Mindaddig, míg a végrehajtói intézmény mai szervezetét meg nem szüntetik; míg a bíróságoknál nem szerveznek megfelelő olyan állásokat, a melyeknek betöltői azután kizáróan vagy esetleg egyéb tennivaló mellett a végrehajtásokat fogják foganatosítani. Midőn a végrehajtási eljárás költségességét akarta csökkenteni, az, hogy mindaddig, míg a mai végrehajtói intézmény fennáll, ezt a költséget tetemesen csökkenteni lehetetlen. A végrehajtók mai helyzete és szervezete azért is sürgős változtatást követel, mert a javaslat tervezte mentességek munkakörüket és így jövedelmüket tetemesen csökkenteni fogja, úgy hogy egyes helyeken megélhetésük teljesen lehetetlenné fog válni. A bírósági végrehajtók mai intézményének eltörlését más egyéb szempontból is kívánatosnak tartom, a végből ugyanis, hogy az összes végrehajtásokat ugyanegy kézben egyesítsék.

14 Szalma 2002. 42. A kodifikáció per definitionem olyan törvény, mely egy jogviszonytípus, jogterület egészét, egy törvénytestben, rendszerben szabályozza, elvben, azaz általánosan előírt módon és szisztematikus értelemben maradéktalanul, mégpedig a hatálybalépést követően létrejövő (jövőbeni) jogviszonyokra kiterjedő érvénnyel (ún. pillanatnyi hatálybalépés, azaz a visszaható hatály tilalmának doktrínája szerint).

15 Kengyel 2012. 541–542.

IV. Az 1881. évi LX törvénycikk rendelkező része

A törvény az I. cím alatt az általános végrehajtási szabályrendszerre vonatkozó jogszabályi kereteket tárgyalja. Az 1. szakaszban kimondja, hogy kielégítési végrehajtásnak végrehajtható közokirat alapján van kizárólag helye. Azzal, hogy a végrehajtható közokirat fogalmát bevezeti, jelentősen bővíti azok körét (és természetesen ezzel egy ütemben azon iratok féleségét, számosságát is), akik jogosulttá válnak kiállítani egy ilyen közokiratot, és amely közokiratok alapján maga a végrehajtási eljárás megindulhat. Ennek a bővítésnek a keretei közé tartoztak többek között a választott bíróságok marasztalást tartalmazó határozatai, a közjegyzők által kiállított végrehajtható közokiratok (ezek körét tételiesen az 1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről X. fejezete határozta meg), a büntetőbíróságok által vagyoni marasztalást tartalmazó határozatok stb. Ebben a fejezetben kerültek meghatározásra a végrehajtás elrendelésével kapcsolatos illetékességi és hatásköri szabályok, a külföldi bíróságok megkereséseire, és az államszerződéssel, illetve annak hiányában a viszonyossággal kapcsolatos előírások. Külön nevesíti a „magyar honosra” vonatkozó eljárási kereteket, és meghatározza a külföldön a magyar honossal szemben hozott marasztalást tartalmazó határozat végrehajthatóságára vonatkozó szabályokat. Főszabály szerint a bírósági végrehajtási eljárás kérelemre indulhat, valamint külön kiemeli a váltókövetelések kapcsán indítandó eljárásoknak a benyújtandó kérelemre vonatkozó sajátosságait, és meghatározza a kérelem formai és tartalmi követelményeit. Szabályozza az esetleges örökségre/hagyatékra, a kötelezett eljárás alatt bekövetkezett halálának esetére vonatkozó eljárási kereteket. Nagyon fontos kiemelni, hogy a törvénycikk részletes szabályozás alá vonja a végrehajtási eljárás foganatosítási szakasza során eszközölt helyszíni eljárási cselekmények rendszerét, kezdve a kiküldöttre vonatkozó személyi feltételrendszerrel, a helyszíni végrehajtási cselekmény foganatosításának időpont¹⁶-meghatározásán keresztül, a végrehajtást elrendelő végzés kézbesítésére és az ügygondnok kirendelésére vonatkozó előírásokig. A törvénycikk 26. szakasza előírja, hogy a végrehajtás foganatosításának szakaszában realizált helyszíni eljárási cselekményről a végrehajtónak kötelezően jegyzőkönyvet kell készítenie, és pontosan meghatározza a jegyzőkönyvben megjelenítendő tartalmi adatok körét is. A kötelezően felveendő jegyzőkönyvben rögzíteni rendeli a felek adatait, a végrehajtás jogcímét és főbb paramétereit, az eljárás realizálásának pontos helyszíni és időbeli adatait, a végzett végrehajtási eljárási cselekmények pontos leírása mellett. Rögzíti, hogy az érdekelt felek által a jegyzőkönyv aláírásának megtagadása nem akadályozza a végrehajtási cselekmény foganatosítását, csak a megtagadás té-

16 Márkus 1886. 62. 1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról. 22. § Reggel 8 óra előtt és este 8 óra után a végrehajtási cselekményt megkezdeni, vagy a megkezdettet folytatni rendszerint nem lehet. Sürgős esetekben a végrehajtásnak esteli 8 óra után, vagy reggeli 8 óra előtt való foganatosítására, a bírósági főnök és pedig előlegesen is engedélyt adhat.

nye kerül rögzítésre (teljesen analóg módon történik ma is). A szabályozás kiterjed továbbá a telekkönyvezéssel (ingatlan vagyonelem foglalás alá vonásának esetében), a kiszabható bírságokkal, a jogerőre emelkedéssel és az elévülési idővel,¹⁷ a végrehajtási költségekkel, valamint a jogorvoslatokkal stb. kapcsolatos rendelkezésekre. Kivételként fogalmazza meg a törvény a csődeljárás esetére érvényes eljárási szabályrendszert. „A marasztalt fél ellen elrendelt csőd hatályára és a csőd elrendelése előtt foganatosított végrehajtásoknak mi módon való folytatására nézve, a csődtörvény rendelkezései alkalmazandók.”¹⁸ Azért minősül jelentősnek az önálló szabályozási jelenlét, mert a csődeljárást sokáig a végrehajtás egyik formájának tekintették, egy úgynevezett generális végrehajtásnak a vagyonbukott adós ellen az összes csődhitelező javára.¹⁹ Csőd esetére az ingatlanvagyonnal kapcsolatos ügyletek, az érték meghatározás, a végrehajtás és felosztás is külön szabályozási kört alkottak.²⁰ Szabályozásra kerül az ellenszegülés esete is.

„A végrehajtás foganatosítását ellenmondással, kifogással vagy ellenszegüléssel gátolni nem szabad. A kiküldött, a mennyiben a végrehajtási cselekmény foganatosítása szükségessé teszi, a végrehajtást szenvedő lakását és tartályait felnyitathatja és kutatásokat eszközölhet. Ellenszegülés esetében a végrehajtás az illető törvényhatóság vagy község legközelebbi közbiztonsági közegének segítségével foganatosítandó, melyhez a megkeresést a kiküldött közvetlenül intézi. A netalán szükséges katonai karhatalom megszerzése végett a kiküldött a kiküldő bíróság főnökéhez köteles fordulni. A végrehajtásnak ellenszegülés által való meggátlása esetében, a kiküldött a bűnvádi eljárás megindítása végett, hivatalból külön jelentést tartozik tenni.”²¹

A törvény II. címe a végrehajtás készpénzbeli követelés behajtására, a végrehajtás ingóságokra, a végrehajtás ingatlanokra és a végrehajtás ingatlanok hasznélvezetére történő eljárások lefolytatásának részletes szabályrendszerét fekteti le. Ebben a fejezetben kerülnek szabályozásra a speciális esetek is (pl. iparüzleti jog egzekválása, katonai házassági biztosíték foglalása stb.). A készpénzbeli követelés végrehajtására vonatkozóan ki kell hangsúlyozni, hogy a jogszabály külön megjeleníti a tőkekövetelés és a kamatok felszámíthatóságának fogalmát, ezen belül is kiemelve a késedelmi kamat felszámításának lehetőségét, valamint ilyen követelés végrehajtása esetén lehetővé teszi, hogy a végrehajtó mind ingó, mind ingatlan vagyonelemet, vagy akár mindkét fajtájú vagyonelemet egzekválhat. Ingófogalás

17 Márkus 1886. 62. 1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról. 23. § (2) A végrehajtási jog, a követelés minőségére és jogcímére való tekintet nélkül, az ítélet jogerőre emelkedésétől vagy más végrehajtható közokiratban foglalt teljesítési határidőtől számított és semmi körülmény által félbe nem szakítható rendes magánjogi elévülési határidő alatt évül el. Az elévülési határidőn belül, a végrehajtató kérelmére, újabban rendeltetik kiküldött.

18 1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról 29. §.

19 Halmos 2012. 540. skk.

20 Kallós 1862. 289–335.

21 Márkus 1886. 74. 1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról 32. §.

esetére nézve a törvény kimondja, hogy annak megtörténtétől a lefoglalt ingóságok vonatkozásában zálogjog keletkezik, azaz a foglalás alá vont vagyonelemek a követelés biztosításának lehetőségét szolgálják a továbbiakban. Egyedileg szabályozza a házaspár „birlalásában” lévő ingó vagyonelemek foglalásának lehetőségét. Tételesen meghatározásra kerül a mentes vagyontárgyak és a mentes jövedelmek köre és mértéke, valamint a becsérték meghatározásának paraméterrendszere is. A társadalom megváltozott igényének megfelelően – amelyet a bíróságok ítélkezési gyakorlata, a közvetett jogalkotói és jogértelmezői tevékenység is alátámasztott,²² a vagyoni jogok tekintetében végképp elválik egymástól a vagyonszerzés és a vagyon védelmének fogalma – a zálog használatának, zárgondnok kirendelésének, a szoros zár alá vételnek, a felülfoglalásnak, a végrehajtást szenvedőnek harmadik személy elleni követelése foglalás alá vonásának, a szakértők alkalmazásának, a kezességvállalásnak,²³ a házassági vagyontöbbletnek, a felszámítható és felszámítandó kamatoknak, az engedményezésnek a hatalmaskodás stb. egyes esetkörei is szabályozás alá kerültek. A törvény az értékpapírok foglalás alá vonásának szabályrendszerét is nevesíti, mégpedig értékpapírtípusonkénti bontásban, kiegészítve a kereskedelmi könyvekben²⁴ lévő követelések foglalás alá vonásának esetével. Önálló formában jelennek meg a fejezetben az érdekelt felek számára elérhető jogorvoslati lehetőségekre vonatkozó előírások. Tételesen definiálásra kerülnek az értékesítés tekintetében a bírói árverésekre vonatkozó szabályok, külön kiemelve, hogy az árverési nyertes a licitátart az árverés befejeződése után azonnal készpénzben teljesíteni köteles, és kizárólag a teljesítés megtörténte után bonyolítható le az érintett vagyonelem birtokba adása az

22 Kallós 1862. 302–315.

23 Katona 1899. 144. Ha valaki a hitelező iránt arra kötelezi magát, hogy a főadós helyett teljesít, ha ez erre nem képes, ez kezességi viszonyt szül a hitelezővel. A kezesség tehát accessorius, járulékos és subsidiárius tartozási viszony, mert a kezes csak akkor fizet, ha a főadóstól nem telik, nála fedezet nincs. A kezességet szerződés hozza létre, midőn a kezes idegen tartozás lerovására vállalkozik – másodsorban.

24 1875. évi XXXVII. törvénycikk (kereskedelmi törvény). 259. § A mennyiben iparszerűleg folytattnak, kereskedelmi ügyleteknek a következők tekintendők:

1. ingó dolgok fel- vagy átdolgozásának elvállalása mások részére, feltéve, hogy az átvállaló üzlete a kis ipar körét meghaladja;
2. a bank- és pénzváltói ügyletek;
3. a bizományi, szállítmányozási és fuvarozási ügyletek, nemkülönben a személyfuvarozásra rendelt intézetek ügyletei;
4. a közraktárak ügyletei;
5. a kiadó ügyletek, továbbá a könyv- és műkereskedés egyéb ügyletei, nemkülönben a nyomdai ügyletek, a mennyiben ez utóbbiak a kis ipar körét meghaladják;
6. azon termelők ügyletei, kik saját terményeiket át- vagy feldolgozzák és a bányaiipar ügyletei, a mennyiben ez iparágak a kis ipar körét meghaladják;
7. a kereskedelmi ügyletek közvetítése.

Az érintett ügyletek az esetben is kereskedelmi ügyleteknek tekintetnek, ha azok nem iparszerűleg ugyan, de kereskedő által a kereskedelmi üzlet körében kötöttek.

Kallós 1862. 289–335.

új tulajdonos számára. Az ingatlan vagyonelemekre történő végrehajtás kapcsán a törvény többek között külön kiemeli a zálogjogi, telekkönyvi, örökösödési és az árverések lebonyolítására vonatkozó speciális rendelkezéseket. Az ingatlanok árverésen történő értékesítése tekintetében a törvény a hirdetményekre az osztott tulajdoni hányadok értékesítésére, az árverésen történő kikiáltási ár lejjebb szállítására és az árverési jegyzőkönyv tartalmára, valamint a sikertelen árverés megismétlésére stb. vonatkozó jogszabályi előírások pontos és tételes meghatározását nyújtja. A törvény III. címe a végrehajtás egyéb, kifejezetten speciálisnak tekinthető nemeire vonatkozó szabályrendszert jeleníti meg. A IV. cím a biztosítási intézkedésekre vonatkozó előírásokat tartalmazza (biztosítási végrehajtás, zárlat).

V. Az 1881. évi LX. törvénycikk módosításai

Az 1881. évi LX. törvénycikk a gazdasági élet jelentős változásainak köszönhetően több nagyobb módosításon esett át. A módosításokat nem kizárólag a gazdasági változások indukálták, hanem a társadalmi átalakulással kapcsolatos változások is igényelték. A végrehajtási eljárások által érintett felek száma igen magasnak volt tekinthető, így mind nagyobb közérdeklődés övezte az éppen hatályban lévő végrehajtási törvény rendelkezéseit, illetve a közvélemény negatív irányú eltolódása kényszerként hatott a reformlépések megtételére. „Nincsen lakósa az országnak, aki követeléseivel és adósságaival a forgalomban részes ne volna, akit tehát a magánjognak, a perrendtartásnak és a végrehajtási jognak minden változása ne érintene a legközvetlenebbül saját anyagi érdekében, vagyoni viszonyaiban, egyéni jólétében.”²⁵

Az 1900-as évekre a végrehajtási eljárások költségszintjének megnövekedése fajsúlyos problémát jelentett, kiegészítve az eljárások során tapasztalt visszaélésekkel, amelyek száma szintén jelentősen megnövekedett.²⁶ Az első jelentős módosítást az 1908. évi XLI. törvénycikk, az ún. Végrehajtási Novella jelentette. A módosítás elsődleges célja az volt, hogy megteremtse az összhangot a Polgári Perrendtartással. A módosítás újraszabályozta a végrehajtás alól mentes tárgyak körét. Kibővítette a munkabérből történő foglалás mentes eseteit újabb foglalkozásnemekkel, és pontosan előírta azt, hogy milyen esetben és mekkora összeg vonható foglалás alá a felsorolt munkakörökben dolgozók munkabérjellegű jövedelmeiből. A végrehajtási eljárások foganatosítási szakaszában történő becsérték meghatározások kapcsán elkövetett sorozatos visszaélések (igen régi keletű, de jelenkorunk-

25 Radó 1908. 5.

26 Márkus 1907. 134. Valami különös szakértelem a mindennapi foglалás tárgyát tevő dolgok becsléséhez nem kell; azt a végrehajtó is egészen jól elvégezheti, ha pedig olyan becslésről van szó, a mely szakértelmet igényel, akkor mind a mai törvény, mind a javaslat értelmében, úgy is lehet, sőt kell is szakértő becslőt alkalmazni.

ban is meglévő jelentős, összességében egy permanens módon jelentkező problémakörnek tekinthető a becsérték meghatározásának, a szakértő e körben való alkalmazásának a módszertana és szabályozása mind az ingó, mind az ingatlan vagyonelemek vonatkozásában,²⁷ kiegészítve az eljárások költségigényének növekedése által jelentett problémakörrel) következményeképpen újraszabályozásra kerültek a becsüs alkalmazási esetei, amelyek kibővültek, sőt a különös szakértelemre szoruló ingóságok foglalás alá vonásának esetében becsüs bevonása kötelezővé is vált. Módosításra kerültek az árverési hirdetményre vonatkozó előírások (pl. a végrehajtást szenvedő fél nevét a hirdetmény nem tartalmazhatta, hivatalos lapban csak egyszer jelent meg a közzététel, akkor is, ha a kikiáltási ár a négyezer koronát meghaladta stb.). A közös tulajdonú ingatlanok árverése esetén, ha valamennyi tulajdonos kérte az árverés megrendezését, akkor azon a tulajdonostársak árverezőként részt vehettek. A megelőlegezett költségek vonatkozásában egy plusz ellenőrzési fokot léptettek érvénybe, amely szerint a megelőlegezett költségeket a bírósági végrehajtó az eljárásról a járásbíróshoz tett jelentésében vagy a végrehajtási jegyzőkönyvben részletezni volt köteles. A bírósági végrehajtó által felszámítható egyéb költségek tekintetében is külön rendelkezéseket vezettek be.²⁸ Az 1908. évi XLI. törvénycikk a végrehajtási jog magyarországi története során először határozott meg minimális árat²⁹ egy foglalás alá vont vagyonelem értékesítése kapcsán, bár az is igaz, hogy ennek a rendelkezésnek a bevezetése is további problémákat vetett fel, illetve további kritikai észrevételekre adott okot. „26. § Házberadó alá eső ingatlan az árverési hirdetményben megállapított kikiáltási ár felénél, egyéb ingatlan a kikiáltási ár kétharmadánál alacsonyabb áron az árverésen el nem adható. Ha a kikiáltási ár fokozatos leszállítása következtében a legala-

- 27 Kallós 1862. 90. Ha végrehajtásnál a' javak becsűje rosszul tétetett, a' végrehajtás igazítandó. Knorr 1873. 77–78. Az ingatlanok értékének meghatározása becsű által történik, mely régibb törvényeink szerint háromféle volt: a rendes, közönséges és örökbecsű. A rendes becsűnél az idő és körülmények határoztak s ezekkel változott. A közönséges becsű Werbőczy III. 133. címe szerint nemesi udvartelek három, jobbágytelek egy márká stb. s ez a törvény által kijelölt esetekben fizettetett. Az örökbecsű a közönséges becsűnek tízszerese volt. Jelenleg a földadó alá eső ingatlanoknál az összes állami földadó százszoros mennyisége képezi a becsértéket, más ingatlanoknál a becsértéket három szakértő állapítja meg (1868. 54. 363. 424. §).
- 28 Borsodi 1931. 49. 1908. évi XLI. tc. 4. § Az 1881: LX. tc. 27. szakasza a következő rendelkezésekkel egészítették ki. Oly végrehajtás esetében, a mely a járulékok nélkül száz koronát meg nem haladó pénzösszeg behajtására irányul, vagy a melynek tárgya a járulékok nélkül száz korona értéket meg nem haladó dolog vagy jog: oly költséggel, a melyet bármely végrehajtási cselekménynél a végrehajtható közbenjárása okozott, a végrehajtást szenvedő nem terhelhető és a végrehajtást szenvedő terhére meg nem állapítható.
- 29 Nyári 1908. 5. Igen fontos újítás a vételárminimum (26. §.); az adóalapon vagy két becsüs által megállapított kikiáltási ár fele, illetve kétharmada; a bíróságoknak a legnagyobb gondot kell majd a becsüsök személyének a megválasztására fordítaniok; ha kényes dolog is kimondjuk: tartunk tőle, hogy a végrehajtást szenvedő a vidéki, bizonyára helybeli becsűket gyakran befolyásolni lesz képes; ha a becsérték csak némileg túlzott is, ez az ingatlan elárverezését lehetetlenné fogja tenni. Viszont az adóalap Budapesten túl magas, vidéken túl alacsony lesz, ami a rendelkezést a mezőgazdasági ingatlanokat illetően illusziussá teszi, ha a becsűt egyik fél sem kéri.

csenyebb árt elérő ígéret nem tétetik, a kiküldött az árverést felfüggeszti.”³⁰ Ebben a történeti időszakban is tapasztalunk olyan problémát, amely analógiát mutat a jelenkorral. Az adott korszakban is kiemelt problémaként jelentkezett a végrehajtási eljárások túlzottnak tartott költségvonzata, illetve az eljárási hatékonyság nem támasztotta alá a társadalom szempontjából a költségnövekmény mértékét. Ingatlan vagyonelemek esetében a kényszer-értékesítési eljárások során meghatározták a legalacsonyabb értékesítési ár arányát azért, hogy „aránytalanul olcsón, a mint megesett, nevetséges áron eladassanak, ... a kikiáltási árhoz viszonyítva megszabja azt a minimális árt, a melyen alul az ingatlan végrehajtási árverés útján el nem adható”.³¹ „Sikertelen az árverés, ha még ½-et, ill. ⅔-ot sem ígér senki.”³² További javaslatként merült fel az eljárás egyszerűsítése, az eljárások időigényének a csökkentése. A javaslatok a „végrehajtási kérvény” eltörlésével egy többek szerint feleslegesnek ítélt eljárási elemet kiiktattak volna a folyamatból, valamint eltörölték volna a becsüs kötelező alkalmazását, és kitértek a visszaélések lehetőségének csökkentésére is. Külön problémaként jelentkezett a kötelezettségekkel terhelt ingatlanok kérdése, amelyeket a hitelezők zálogjogi úton biztosítottak az ingatlan vagyonelemek (újabb analógia jelen korunkkal). A lakosság részéről magas eladósodottsági fok³³ volt tapasztalható, amely ebben az esetben a „laktér” nem fizetésében nyilvánult meg, és a végrehajtási eljárás megindulásának kockázatát hordozta magában. Magával a végrehajtói intézményrendszer működésével kapcsolatban is kritika fogalmazódott meg, mely szerint mindaddig, míg a mai (1907. évi) végrehajtói intézmény fennáll, a költségeket csökkenteni nem lehet.³⁴ illetve maga a bírósági végrehajtási eljárás folyamata igényelte a felek részéről minden esetben ügyvéd bevonását, ami szintén jelentős költségnövekményt okozott. Növelni kívánták az adósvédelem súlyát és garanciális elemeit, különösen az ingatlanok „védelmére” helyezték súlyt. A jogszabályi módosítással a kényszerértékesítések kapcsán jelentős mértéket öltött visszaéléseknek is elejét kívánták venni.³⁵ Az 1908. évi XLI. törvénycikk mindenestre a változtatások hatályba lépése ellenére is sok szakmai kritikát kapott. A végrehajtási eljárás foganatosítási szakaszához kapcsolható visszaélésszerű cselekmények számát nem sikerült megfelelő mértékben visszaszorítani, a végrehajtás szervezetrendszerét is sok kritika érte.³⁶

30 Borsodi 1931. 305. 1908. évi XLI. törvénycikk a végrehajtási eljárásról szóló 1881: LX. tc. módosítása és kiegészítése tárgyában, 26. §.

31 Imling 1909. 51.

32 Fehérvári 1927. 52.

33 Acsády 1842. 150.

34 Márkus 1907. 110. ... a mikor a bérbé adónak megvan a törvényes zálogjoga, amelyet a legkritikább esetben szoktak kijátszani, ama szerencsétlen ember ellen, aki ellen keresetet indítanak a laktér iránt, miért kell előbb biztosítási, ezután meg kielégítési végrehajtást foganatosítani, mikor a törvényes zálogjog amúgy is elég biztosíték az esetek túlnyomó számában: ezt csakis visszaéléssel lehet megmagyarázni...

35 Márkus 1907. 109.

36 Rosner 1912. 3–4. Végrehajtási törvényünk rossz s még ezt a rosszat is kevesen tudják. Hogy

„A javaslat egyik célja a végrehajtás olcsóbbá tétele. Ebből a szempontból lényegében a következő rendelkezéseket tervezi: az 50 K-át meg nem haladó pénzköveteléseknél a végrehajtást hivatalból kell foganatosítani, illetve ki kell mondani, hogy ezeknél az ügyvédi közbenjárás költségét megállapítani nem szabad. A másik rendelkezés, amely a költségek csökkentése végett jutott a törvényjavaslatba, az, hogy az ingók árverése esetében csak azoknak a végrehajthatóknak kell árverési hirdetményt kézbesíteni, akiknek javára a foglalás már megtörtént. Ugyancsak a költség csökkentését célozza a 15. §., amely ingóvégrehajtásnál a becsüsnek kötelező alkalmaztatását eltörli és végül az a rendelkezés, amely szerint az ingatlanárverési hirdetményt akkor is csak egyszer kell a hivatalos lapban közzétenni, ha az ingatlanértéke a 4000 K-át meghaladja.”³⁷

Az 1912. évi LIV. törvénycikk (a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről) második címében foglaltak (31–58. §) jelentősen módosították az 1881. évi LX. törvénycikket. Újraszabályozásra kerültek a végrehajtás elrendelésével kapcsolatos előírások, az egyes jogorvoslatokkal kapcsolatos eljárási szabályok. A kielégítési végrehajtás alapjául szolgáló közokiratok köre tovább bővült. A biztosítási végrehajtás elrendelésének esetei pontos meghatározásra kerültek. Kibővült a csődbíróság hatásköre és a csődtörvény alkalmazási köre is, valamint a 70. § kimondta, hogy „az igazságszolgáltatás egyöntetőségének megóvása végett a vitás elvi kérdést a kir. Kúriának erre a célra alakított tanácsa (jogegységi tanács) dönti el”. Az 1925. évi VIII. törvénycikk (a polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról) többek között a végrehajtási eljárás elrendelésére vonatkozó rendelkezéseket is tartalmazott. Módosultak a rászoruló rokonok, gyermekek tartására vonatkozó, az ingatlanok becsértékére, ingatlanárverés esetén a vételár kétharmadának kiegyenlítésére, a zárlatra és az elővásárlási jogokra vonatkozó szabályok. Az 1929. évi XIV. törvénycikk (a bírói végrehajtásra vonatkozó egyes rendelkezések módosításáról és kiegészítéséről) a Magyar Királyi Honvédség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség vagy államrendőrség legénységi állományához köthető végrehajtási eljárások eseteiben a mentesség szabályrendszerét módosította, bővítette. Az 1930. évi XXXIV. törvénycikk (a törvénykezés egyszerűsítéséről) kiemelt célja az eljárások időtartamának csökkentése volt a hatékonyság fokozása érdekében. Kiegészítette és részben újraszabályozta a végrehajtási eljárás (58–90. §) és a fizetési meghagyásos eljárás alkalmazásának kereteit. A kis értékű (25 pengőt meg nem haladó) követelések végrehajtását a községi előjáróság mint első fokú közigazgatási hatóság hatáskörébe rendeli. Összhangban a ma érvényes szabályrendszerrel kimondja, hogy azokat az ingó

valaki bírósági végrehajtó lehessen, sem iskolákat sem gyakorlati előképzettséget nem követelnek tőle, elég ha a végrehajtói vizsgát leteszi. A magánjogi kötelezettségek állami segédkez mellett való kikényszerítését s készpénzkövetelés ugyanilyen módon való behajtását nevezi a tc. egy szóval végrehajtásnak.

37 Márkus 1907. 102–103.

vagyonelemeket, amelyekről kétséget kizáróan megállapítható, hogy nem a végrehajtást elszenvedő tulajdonát képezi, nem lehet foglalás alá vonni, valamint a felmerülő költségek közlését írásos formában teszi kötelezettséggé.

Irodalom

- ACSÁDY S. 1842 *Magános Magyar Törvény – Kérdések- és Feleletekben*. Pest.
- BORSODI M. 1931 *A végrehajtási eljárás zsebkönyve*. Budapest.
- CSÁSZÁR F. 1841 *Utasítás az 1840. XV. tcz. következtében felállított Váltókereskedői Törvényszék számára*. Pest.
- CSIKI K.–KOLOSVÁRI S.–NAGY Gy.–ÓVÁRI K.–TÓTH L.–MÁRKUS D. 1896 *1836–1868. évi Törvénycikkek*. Budapest.
- ASZTALOS L.–CSIZMADIA A.–KOVÁCS K. 1998 *Magyar állam- és jogtörténet*. Budapest.
- FEHÉRVÁRY J. 1927 *Végrehajtási kiskaté*. Budapest.
- HALMOS K. 2012 A csőd intézményének rövid története. *Közgazdasági Szemle* 54/5. 540–557.
- IMLING K. 1909 *A végrehajtási törvényt módosító és kiegészítő 1908. évi XLI. törvényzikk magyarázata*. Budapest.
- KALLÓS L. 1862 *Magyarországi Főtörvényszék ítéleteinek gyűjteménye a mostani időkig*. Debrecen.
- KATONA M. 1899 *A mai érvényű magyar magánjog vezérfonala*. Pozsony.
- KENGYEL M. 2012 *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest.
- KNORR A. 1873 *A magyar magánjog különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire is*. Pest.
- LÖW T. 1876 A bírósági szervezet kérdéseiről. *Magyar Igazságügy* 1876/5 1. 1–16.
- MADARASSY L.–GÁSPÁR L. 1869 *Polgári törvénykezési eljárás. A polgári törvénykezési rendtartást tárgyazó 1868. LIV. t.cikk*. Buda.
- MÁRKUS D. 1907 A végrehajtási törvény reformja. In: Szladits K. (szerk.): *Magyar Jogászegyleti értekezések*. Budapest.
- NYÁRI J. 1908 *A végrehajtási novella magyarázata*. Budapest.
- PAULER T. 1871 *Jog- és államtudományok encyclopediája*. Pest.
- RADÓ K. 1908 *Az új végrehajtási törvény magyarázata és az átmeneti intézkedések ismertetése*. Budapest.
- ROSNER I. 1912 *Tanulmány a végrehajtási jog köréből. Ingó árverés a Vh. Nov. 20-ik §-a*. Sátoraljaújhely.
- SCHNIERER Gy. 1867 *A nemperes jogügyletekbeni eljárás alapelvei*. Pest.
- SZALMA J. 2002 A polgári jog kodifikációjának általános módszerei és a Magyar Ptk. rekodifikációja. In: *Kodifikáció – Tanulmányok – Szakmai tájékoztató a Budapesti Nyári Egyetem hallgatói számára*. Budapest, 40–70.